

ԳՐԱԴՈՍԱԿԱՆ

ՀԱՍԱՌՈՏ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՔԵՐԱԿԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՑԻ

Քերականական հայերէն երկերու անխոնջ ուսումնասիրող և հրատարակող Պրոֆ. Լևոն Գ. Սաչեղեան ի լոյս հանեց նաև Ծործորեցի Յովհաննէս Վարդապետի աշխատութիւնը, «Համառօտ Տեսութիւն Քերականի», (Լոս Անճելէս, 1984):

Գիրքը կը բաղկանայ 382 էջերէ, հետեւել բովանդակութեամբ: Երկու Խօսք, եփերեմ եպօ. Թապաղեանի (էջ 7-9): «Աշխատասիրողի կողմից» (11-12): Ներածութիւն (15-108): Համառօտ Տեսութիւն Քերականի, «Բնական Բնագիր» (111-327): «Synopsis», անդլերէն (331-348): Ծանօթութիւններ, 1-68 (351-362): Բառացանկ քերականական տերմինների և դժուարիմաց բառերի (363-374): Ցանկ Անձնանունների և Տեղանունների (375-376): Ցանկ օգտագործուած մատենագրութեան (377-379): Բովանդակութիւն (381):

Յովհաննէս Ծործորեցիի այս երկէն կարևոր օրինակ մը կը գտնուի Ս. Յակոբեանց թիւ 1257 ժողովածոյին մէջ (էջ 357-464) գրուած Անապատ Ուխտ, 1322ին: Ձեռագրին կազմին նորոգութեան ժամանակ պրակներէն մէկը չիտակ չէ դրուած դժբախտաբար: Սոյն ձեռագրի լուսանցքներուն վրայ տեղադրուած գտնուին մանրատառ հակիրճ լուծմունքներ ևս: Թերեւս աւելորդ չըլլայ արձանագրել այստեղ քանի մը նկատողութիւններ Ծործորեցիի երկին ներկայ հրատարակութեան առթիւ:

1. — էջ 107, Ժածկագիր, «ԴԺՆՆՄԾ ԲԳՍ»: — վերածանուած՝ Վարդեմ:

2. — էջ 118, տող 1. — «յորջորջէր» — Թիւ 1257 ձեռագրին մէջ, էջ 362, տող վերէն 3, մէկը, իբրև թէ սրբագրելով, բրած է «յորջորջիւր»:

3. — էջ 118, տող 2. — «Մեկէսածին» — Թիւ 1257, ստորին լուսանցքին մանրատառ լուծմունք. «Մեկէն ի յոյն մեղրասէ, և վասն քաղցր և ախորժ վարդա-

պետութեան և յորդառատ Մեկէսածինասէ» (էջ 362):

4. — էջ 143, տող 16. — «որոյ է նմանելը» — Թիւ 1257 ձեռագիրը ունի, «որոյ՞յարտ է նմանելը» (էջ 400):

5. — էջ 147, տող 18. — «Զբանն առջին զոր արար» — ճիշդը, «Զբանն առաջին զոր արարի» (Գործք Առաքելոց, Ղուկայ Աւետարանչի, Գլ. Ա., համար 1):

6. — էջ 153, տող 16. — «Յաղագս կիտից», տարբերակները, «կիտից վասն», «վասն կիտից» — Թիւ 1257 ձեռագիրը ունի «կէտից վասն» (էջ 407):

7. — էջ 177, տող 13. — «ինձ», տարբերակ «ինծ», որ ճիշդն է, քանի որ Ծործորեցիին իբր օրինակ թուած բառերուն մէջ նախորդ բառը խոփ կը վերջանայ և յաջորդ բառը՝ կով, ըստ այրուքնական կարգի:

8. — էջ 187, տող 4. — «Ե՛կ այսր: Արդ՝ զի ո՛չ ևս դու այժմ պատճառք» — Թիւ 1257 ձեռագիրը ունի աւելի ուշիղ ձևով. «Եկ այսր արդ՝ զի ո՛չ ևս դու այժմ պատճառք» (էջ 376):

9. — էջ 199, տող 13. — «ի տնկեաց», տարբերակ, «ի տնկոց», որ նախընտրելի է անտարակոյս:

10. — էջ 201, տող 10-11. — «Երկիր և որ ինչ միանգամ: Ուղղական անունն նշանակիչ գոյի, իսկ անանցականն...» — Թիւ 1257 ունի աւելի ճիշդ ընթերցում. «Երկիր, և որ ինչ միանգամ ուղղական անուն է նշանակիչ գոյի: իսկ անանցականն...» (էջ 384):

11. — էջ 212, տող 7. — «Եւ աղքատ գոլով՝ փարթամ երեւցայց» — Վերջին բառը ուղղիւի կը թուի ըստ խօսքին շարադասութեան, ինչպէս կը տեսնենք էջ 225, տող 7. «Եւ աղքատ գոլով փարթամ երեւց»:

12. — էջ 260. — Թիւ 1257 ձեռագիրը լուսանցքի վրայ լուծմունք մը ունի, լծորդութեանց վերջաւորութեան. «Դ գիր միայն մնաց յամէն այբնիցն որ չէառ ի լծորդութիւնս. յ, վ, ը, ի» (էջ 437):

13. — էջ 315, տող 2-4. — «Եւ խոնարհել զիջմամբ ի յիշմն ըստ իս: Թիւն ի խնկեալ բուրուառաւ կամաց սըրբոցն աղաւթիւք առաջի փառացն աթոռոյ

ԾՆՆԴԵԱՆ ԴԱՐԱՂԱՐՁ ԵՐԵՔ ՎԱՂԱՍԵՌԻԿ ՔԵՐԹՈՂՆԵՐՈՒ

Քառորդ դար առաջ, գրական յոգևածի մը մէջ, «Թորքիւհաններու սիրահար» անունաւած էի մեր ժողովուրդը, երբ, հայրենիքէն ներս ու մանաւանդ ղուրս, տեղի-անտեղի իրենց պանթէոններու վեհութենէն կրկէս կ'իջնցնէր մեր գրական տիտանները, անոնց ծննդեան կամ մահուան 65, 85, 110 կամ 130 և այլ անհեթեթ ամիսակներու առիթով, անոնց ներքոյն ու գրուածքը հիւսելու էլիքէ դարձած ասան նախադասութիւններով, Յօդուածս կը կնքէի հետեւեալ առդրով. «Թողունք մեր իմացական աշխարհի փառքերը իրենց անքոյթ ու արժանաւայել բարձրութեան վրայ ու չիջնցնենք զանոնք հրապարակ անտեղիօրէն ու այսքան արագօրէն: Որպէսզի, համեմատական տեղութենէ մը ետք, անոնց խօսքը դառնայ աւելի յստակ ու հասու, անոնց պատգամը՝ աւելի վսեմ ու մեծիմաստ»:

Այսօր, փնտռել սկսած ենք այդ օրքեր, երբ, զգնա մեռիք, եկուր սիրեմ՝ ժողովրդային ասացուածքին հաւատարիմ, գէթ գիտէինք յետ մահու արժանաւոր յարգանքը մատուցանել մեր մշակոյթի

վաստակաւորներուն: Ու մէկ ծայրայեղութենէն միւսին անցած ենք անհաւատալի արագութեամբ: Ու քանի մը կորկառուն դէմքերէ զատ, ժողացութեան տրուած են երկրորդական զբաղեաներ, որոնց զլացուցաւ կենսքը իր լիութեամբը վայելելու բարիքն ու շնորհը, շնորհիւ անգութ թուրքին կամ նոյնքան անգութ թաքստին: (Եսօք չունիմ կուսակցական կամ խնամիական հաշիւներով կազմակերպուած յորեկաններուն, ուր որոշ զաղափարաբանութեան մը մունկտիկներ անձանհերու պանթէոնը կ'առաջնորդուին, շուտ քերտուլու՝ չափ մեր իրաւ գրողներուն հետ):

Տարւոյս ընթացքին, արեւմտեան աշխարհը երբ մեծ չուքով նշեց ծննդեան 300ամեակը դասական երաժշտութեան գագաթներէն Գերմանացի Պախիւն և կէս-Գերմանացի կէս-Անգլիացի Հէնտէլին, չմոռցաւ նաև նշել Յօրքիւսնը նոյն այդ 1685ին աշխարհ եկած իտալացի Սքարլաթթիին, հակառակ որ այս վերջինը չէր համարուած ձայնանիւերու աշխարհի տիտաններէն: Ի՞նչ ըսել ուրեմն մեր ժողովուրդին, երբ Թէքէեանը, վարուժանը կամ Սիամանթոն փառաւորելու առիթն, ստուերի մէջ կը թողու Մեծարհնցը, Ռ. Սևակը, Տէրեանը և այլ բազում առաքեալները մեր մշակոյթին: Ու մտածել որ այս երեքը չունեցան պատեհութիւնը իմացական բարձունքներուն մատչելու, իրենց կեանքի թելին անժամանակ փրթու մին հետեանքով:

Յետոյ, պահանջուածը ամէն անհատ ծառայութիւնն է իր կարողութեան սահմանէն ներս: Յիշեալ երեքը արժեքեցին իրենց տրուած քանքարները, և նոյն կեցուածքը պէտք է պահուէր առնուց ալ նկատմամբ, Աւետարանի (Ղուկաս, ԺԹ.) մկասներու առակին մէջ, Պրիտտո նոյն գովասանքն ու վարձատրութիւնը ըրաւ թէ՛ 10 և թէ՛ 5 քանքար վաստակած ծառաներուն, առանց պահանջելու երկու քանքար ստացողէն նոյն որդիւնքը, ինչ որ կը ուղասէր առաւելագոյնը ռապսզէն: Վերջապէս, շորուն որ չափ է արուած, անկէ չափ կը պահանջուին իսոթը մը

գառինն չ[ե]նլոյ ...»: — Վերագրեալ յիշատակարանային տողերը կան թիւ 1257 ձեռագրին մէջ. «Եւ խոնարհել զիջմամբ ի յիշումն ըստիս [նըւաստիս?]: — Յիշեսւն ի խնկեալ բուրժուոս կամաց սրբոցն աղօթիւք, առաջի փառացն աթոռոյ՝ դառինն զենլոյ ...» (էջ 459):

14. — էջ 319, տող 9. — Շնորհալայցն. — Ըստ երևոյթին տպագրական վրիպակ է: Թիւ 1257 ձեռագրիւր ունի ճիշդ ընթերցում. «Շնորհայնէն» (էջ 461):

15. — էջ 351, ծնթ. 2. — Նքերը ... Սազի որդին էր. — կարդալ՝ «Նքերը ... Սաղայի որդին էր» (Հմմտ. Մննդոց, Ժ. 24):

Շնորհակալութեան արժանի է Գրոթ. Լ. Գ. Խաչեքեան, որ, աքնալան աշխատանքով, միջնադարեան հայ հեղինակներէն Մարտիրոսի երկն ալ մտաշելի գարնուց հայագիտութեամբ պարապող բանասէրներուն:

Ն. ԱՐԳ. ՅՈՎԱԿԱՆ